

“สมควรแล้ว”: “การเป็นปกติวิสัย”
ของความรุนแรงที่กระทำต่อคนไร้บ้าน
ในมะนิลา

สมควรแล้ว”: การเป็นปกติวิสัย” ของความรุนแรงที่กระทำต่อคนไร้บ้าน ในมะนิลา

บุญเลิศ วิเศษปรีชา

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ กล่าวถึงประสบการณ์ความรุนแรงที่คนไร้บ้านในเมืองมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์เผชิญ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของฟิลิปป์ บูร์ชัวร์ (Philippe Bourgois) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่ย้ำว่า การที่ความรุนแรงดำรงอยู่และยากที่จะขจัด เพราะความรุนแรงที่ปรากฏนั้นถูกทำให้เสมือนเป็นสิ่งที่ปกติ หรือแม้แต่กระทั่งเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลแม้แต่ในสายตาของผู้เสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงนั่นเอง การเข้าใจความรุนแรงจึงจำเป็นต้องพิจารณา มากกว่าความรุนแรงเชิงกายภาพ (physical violence) หากแต่ต้องตระหนักถึงความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (symbolic violence) ในที่นี้คือการที่คนไร้บ้านยอมรับว่าความรุนแรงที่เจ้าหน้าที่รัฐกระทำละเมิดต่อชีวิตของคนไร้บ้านบางคนนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับได้และสมควรที่จะเกิดขึ้น และความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด

(intimate violence) ระหว่างคนไร้บ้านด้วยกันที่ทำให้เส้นแบ่งระหว่างผู้กระทำ ความรุนแรงและผู้ตกเป็นเหยื่อพร่าเลือน ในเชิงระเบียบวิธีในการศึกษา ผู้เขียน ใช้วิธีการศึกษาแบบการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) กับคนไร้บ้านที่มะนิลา โดยใช้เวลาในการศึกษารวม 16 เดือน และนำเสนอ งานในรูปของชาติพันธุ์นิพนธ์ (ethnography)

คำสำคัญ: คนไร้บ้าน, ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์, ความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด

“They deserved it”: The “normality” of violence faced by homeless people in Manila, the Philippines

Abstract

This article discusses the violence faced by homeless people in the capital city of the Philippines, Manila. It adheres to Philippe Bourgois’ notion that violence is maintained and difficult to eliminate because it is incorrectly recognized as being normal and legitimate, even in the eyes of its potential victims. Therefore, in order to better understand violence, scholars need to look beyond physical violence to also consider *symbolic violence*. In the context of this study, this endeavor entails examining homeless people’s views that violence inflicted on homeless people is somehow deserved and natural. Consequently, it seems to them that nothing is wrong or needs to be changed. Another important form of violence is *intimate violence*, which, in this study, refers to interpersonal violence among

marginalized people that blurs the boundary between perpetrator and victim. Methodologically, the article relies on data collected through participant observation during the researcher’s 16-month stint living together with street people in Manila, which also resulted in the production of an ethnographic report.

Keywords: homeless people, symbolic violence, intimate violence.

“สมควรแล้ว”: การเป็นปกติวิสัยของ ความรุนแรงที่กระทำต่อคนไร้บ้านในมะนิลา

บทความชิ้นนี้ กล่าวถึงประสบการณ์ความรุนแรงของคนไร้บ้านในเมืองมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของความรุนแรงในประเด็นที่ว่า หากความรุนแรงเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ และสมควรจะถูกขจัดให้หมดสิ้นไปนั้น เหตุใดความรุนแรงที่กระทำต่อร่างกายมนุษย์จึงยังดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน ผู้เขียนประยุกต์กรอบแนวคิดสำคัญของฟิลิปเป้ โบรชัวร์ (Philippe Bourgois) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่เสนอให้ทำความเข้าใจความรุนแรงที่กว้างกว่าความรุนแรงเชิงกายภาพ (physical violence) และวิพากษ์คำอธิบายของแนวคิดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ที่เน้นสาเหตุเชิงโครงสร้างของความรุนแรงว่ายังไม่เพียงพอ เพราะจำเป็นต้องตระหนักถึงความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ เช่น ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (symbolic violence) ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน (everyday violence) และความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด (intimate violence) ที่ทำให้ความรุนแรงที่เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องเจ็บปวด ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และตายก่อนวัยอันควรกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้และเป็นเรื่องปกติ (normalization) จนกระทั่งเป็น “ความชอบธรรม” แม้แต่ในสายตาของผู้เสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่อาจจะขจัดได้โดยง่าย ดังนั้น ความพยายามที่จะขจัดความรุนแรงที่กระทำต่อร่างกายและจิตใจมนุษย์ จึงจำเป็นต้องเข้าใจมากกว่าเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง แต่ต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขด้านสังคม วัฒนธรรมที่รองรับการใช้ความรุนแรงเหล่านี้ การขจัดเงื่อนไขแวดล้อมเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้การขจัดการใช้ความรุนแรงมีความเป็นไปได้

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ ผู้เขียนจึงจำกัดการวิเคราะห์เฉพาะความรุนแรงในสองประเภท คือ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์และความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด โดยนำเสนอผ่านงานชาติพันธุ์นิพนธ์ (ethnography) ที่เล่าเรื่องราวของคนไร้บ้านสามคน หลังจากนั้นจะวิเคราะห์ให้เห็นในสองประเด็น ประเด็นแรก คือ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในหมู่คนไร้บ้าน ในความหมายที่ว่า คนไร้บ้านยอมรับว่า ความรุนแรงที่เจ้าหน้าที่รัฐกระทำละเมิดต่อชีวิตของคนไร้บ้านบางคนนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับได้และสมควรที่จะเกิดขึ้น ประเด็นที่สอง คือ ความรุนแรงที่คนไร้บ้านกระทำต่อกันเป็นความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด ที่ทำให้เส้นแบ่งระหว่างผู้กระทำการความรุนแรงและผู้ตกเป็นเหยื่อมีความพร่าเลือน เพราะคนไร้บ้านเป็นผู้กระทำการความรุนแรงและเป็นเหยื่อในเวลาเดียวกัน กระทั่งผู้กระทำและเหยื่อของความรุนแรงเหล่านี้ถูกประณามในฐานะปัจเจก ขณะที่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างซึ่งเป็นเงื่อนไขที่มาของความรุนแรงเชิงกายภาพ ถูกมองข้ามไป

โครงสร้างของบทความจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงระเบียบวิธีในการศึกษา คือ เล่าถึงสนามและการเข้าถึงสนามของผู้เขียนโดยย่อ จากนั้นผู้เขียนจะอธิบายแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาและเป็นกรอบในการเขียนบทความชิ้นนี้ ในส่วนถัดไปจะนำเสนอเรื่องเล่าจากภาคสนามและสรุปด้วยการวิเคราะห์ในสองประเด็นดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

สนามและการเข้าถึงคนไร้บ้าน

บทความชิ้นนี้เป็นผลจากการศึกษาภาคสนามที่ใช้วิธีการศึกษาที่เรียกว่า การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) อันเป็นวิธีการศึกษาเฉพาะในสาขามานุษยวิทยาที่ผู้ศึกษาจำเป็นต้องใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ประสงค์จะศึกษา เพื่อทำความเข้าใจโลกทัศน์และวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่

ต้องการศึกษาจากมุมมองของ “คนใน” สังคม (Malinowski, 1922) ผู้เขียนใช้เวลาอยู่ในภาคสนามแห่งนี้ คือ ที่ข้างถนนในเมืองมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ รวม 16 เดือน เพื่อทำความรู้จัก สร้างความคุ้นเคย สัมผัสความไว้วางใจ และพัฒนาความสัมพันธ์จนกลายเป็นเพื่อนและส่วนหนึ่งของกลุ่มคนไร้บ้านในมะนิลา ผู้เขียนเริ่มไปที่สวนสาธารณะริซัล (Rizal Park) หรือที่คนท้องถิ่นเรียกว่า ลูเนต้า (Luneta) ครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม 2554 และใช้เวลาสองเดือนค่อยๆ ทำความรู้จักกับคนไร้บ้าน กระทั่งสามารถนับได้ว่ามีเพื่อนและพื้นที่สนทนอยุ่ราวห้าถึงหกคน และรู้จักคนไร้บ้านอื่นๆ อีกราวยี่สิบคน ตลอดจนมีประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคนไร้บ้านในรูปแบบต่างๆ เช่น บางคนมักไปกินอาหารตามโครงการแจกอาหาร บางคนเลือกที่จะทำงานนอกระบบ เช่น เก็บของเก่า เรียกหาคนขึ้นรถสองแถวที่เรียกว่ารถจีปนี่ (Jeepney) และได้เศษเงินจากคนขับรถเป็นค่าตอบแทน เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ระยะเวลาสองเดือนในปี 2554 เป็นเพียงการชิมलगของผู้เขียนเท่านั้น ผู้เขียนกลับไปศึกษาภาคสนามเต็มตัวในเดือนมกราคม 2556 - เมษายน 2557 ในระหว่าง 15 เดือนนี้ ผู้เขียนกลับมาพักที่เมืองไทยหนึ่งเดือน ดังนั้น ระยะเวลาที่อยู่ในภาคสนามช่วงนี้คือ 14 เดือน โดยตลอดเวลา 14 เดือนนี้ ผู้เขียนมีตารางประจำ คือ ออกจากห้องเช่าในวันจันทร์และกลับมาพักที่ห้องในเย็นวันอาทิตย์ หรืออาจกล่าวให้เข้าใจง่ายๆ ว่าผู้เขียนนอนข้างนอกกับคนไร้บ้านหกคืนต่อสัปดาห์ เมื่อกลับไปในปี 2556 นั้น แม้ผู้เขียนจะรู้จักคนไร้บ้านเดิมมาตั้งแต่ปี 2554 แต่ผู้เขียนก็ยังต้องเรียนรู้เพิ่มเติมอีกมาก โดยเฉพาะการพยายามรู้จักคนไร้บ้านนอกเหนือจากที่ผู้เขียนเคยรู้จักเมื่อปี 2554 และพยายามใช้ชีวิตที่ใกล้เคียงกับคนไร้บ้านมากที่สุด ซึ่งต้องใช้เวลาราวสี่ถึงห้าเดือนกว่าคนไร้บ้านในมะนิลาจะเชื่อใจและวางใจว่าผู้เขียนเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาภาคสนาม ในระยะแรกหลายคนสงสัยตลอดจนระแวงเจตนาของผู้ศึกษา บ้างก็

คิดว่าผู้เขียนทำหนังสือเดินทางหายจึงกลับเมืองไทยไม่ได้ บ้างก็ระแวงว่าผู้เขียนเป็นคนหนีคดีจากเมืองไทยมาหลบซ่อนตัวอยู่ในมะนิลา ครั้นเมื่อผู้เขียนคลุกคลีกับพวกเขามากขึ้น หลายคนเข้าใจผู้เขียนมากขึ้น จนกลายเป็นเพื่อนและพี่ที่สนิทสนมคุ้นเคย ห่วงใยและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ถึงกระนั้นผู้เขียนตระหนักดีว่าผู้เขียนมิได้เป็นและไม่อาจที่จะเป็นคนไร้บ้าน แม้จะพยายามมากเพียงใดก็ตาม เรื่องราวที่จะเล่าต่อไปจึงถูกเรียบเรียงผ่านการตีความโดยมุมมองของผู้เขียน เพื่อที่จะถ่ายทอดสิ่งที่ผู้เขียนเข้าใจว่าเป็นทัศนะของคนไร้บ้าน

ในช่วงสิบสี่เดือนที่อยู่ในสนามนั้น ผู้เขียนใช้เวลามากกว่าครึ่ง (ตั้งแต่เดือนมีนาคม - ธันวาคม 2556) ยังชีพคล้ายกับคนไร้บ้านกลุ่มหนึ่งที่เดินไปกินข้าวตามโครงการแจกอาหาร ซึ่งคนฟิลิปปินส์เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า feeding program โดยทั่วไปโครงการแจกอาหารแต่ละแห่งจะแจกอาหารหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ ยกเว้นสองแห่ง คือ ที่หน้าโบสถ์ซางตาครูส (Santa Cruz Church) ซึ่งแจกทุกวันตอนเช้า และที่โบสถ์ซิกซ์ซึ่งแจกทุกวันตอนกลางคืน โบสถ์ซิกซ์นี้คนไร้บ้านเรียกว่า บุมไบย์ (Bumbay) ตามแบบของคนฟิลิปปินส์ที่เรียกคนฟิลิปปินส์เชื้อสายอินเดียว่าบุมไบย์ โดยไม่พิจารณาว่าพวกเขามาจากบุมไบย์หรือเมืองไหนของอินเดีย หลังจากนั้นอีกราวสี่ถึงห้าเดือน ผู้เขียนก็เรียนรู้ประสบการณ์ยังชีพแบบอื่นๆ เช่น รับจ้างทำงานที่ขายอาหารข้างทาง และรับจ้างเดินขบวน เป็นต้น ส่วนการเดินเก็บของเก่านั้นผู้เขียนเริ่มทำร่วมกับช่วงที่เดินไปกินข้าวตามโบสถ์แล้ว

สำหรับขอบเขตของผู้คนที่ผู้เขียนเรียกว่า คนไร้บ้าน (homeless people) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ที่นอนในที่สาธารณะเป็นระยะเวลาานมากกว่า 3 เดือนขึ้นไป เช่น ในสวนสาธารณะ ริมหาดเก่า และที่ทางเดิน สวนหย่อม เล็กๆ ขนานไปตามแนวยาวของอ่าวมะนิลา ที่คนท้องถิ่นเรียกกันว่า เบย์วอล์ค (Baywalk) คนไร้บ้านมีวิธีการยังชีพแตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ใช่ขอทาน อาชีพ เพราะขอทานอาชีพมีรายได้แน่นอน และสามารถเช่าที่อยู่อาศัยได้โดยไม่ต้องนอนข้างถนน กล่าวในเชิงวิธีการดำรงชีพนั้นอาจแบ่งคนไร้บ้านที่ผู้เขียนรู้จักออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ

กลุ่มแรก คือ คนไร้บ้านที่ยังชีพส่วนใหญ่ด้วยการไปกินอาหารตามโครงการแจกอาหาร โดยทั่วไปโครงการแจกอาหารแต่ละแห่งจะแจกหนึ่งครั้งต่อหนึ่งสัปดาห์เท่านั้น ยกเว้นที่ช่างตาครูสและที่บุมไบย์ ดังที่อธิบายไว้แล้วข้างต้น ดังนั้น คนไร้บ้านจะมีแผนที่อยู่ในใจ (mental map) ว่า ในแต่ละวันพวกเขาจะต้องเดินไปกินอาหารที่ไหนบ้าง (Lancione, 2014 p. 3073) กลุ่มที่สองคือ คนไร้บ้านที่ไม่ไปกินข้าวตามโครงการแจกอาหารแต่หารายได้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างไรก็ตามก็ดี คนสองกลุ่มนี้ไม่ได้แยกกันเด็ดขาด คนที่ไปกินข้าวตามโครงการแจกอาหารเองก็ต้องรู้จักพลิกแพลงหาช่องทางในการหาเงินด้วยวิธีการต่างๆ เช่น เก็บของเก่าเป็นครั้งคราว รับของแจกฟรีแล้วนำไปขายต่อ เป็นต้น ส่วนคนที่ทำงานรับจ้างเป็นแรงงานรายวัน ในบางครั้งที่ไม่มียานก็ต้องไปกินข้าวตามโครงการแจกอาหาร ครั้นกลับไปทำงานมีเงินซื้อข้าวกินเองก็ไม่ต้องไปกินข้าวตามโบสถ์ หากเปรียบเทียบคนไร้บ้านในมะนิลากับในกรุงเทพฯ ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ปริมาณคนไร้บ้านในเมโทรมะนิลามีจำนวนมากกว่า จากการคาดการณ์โดยนักวิชาการคาดว่ามีคนไร้บ้านในเมโทรมะนิลาอยู่ประมาณ 70,000 - 100,000 คน (Aoki 2008: 70; Mahila Times, December 11, 2010) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยสำรวจพบเพียง 1,309 คน

ในปี 2559 แม้การสำรวจนี้อาจถูกตั้งข้อสงสัยว่าพบคนไร้บ้านไม่ครบทุกคน แต่หากจะประมาณการให้มากที่สุด ก็สามารถอนุมานได้ว่า มีคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครไม่น่าจะเกิน 3,000 คน

ชีวิตของคนไร้บ้านเองก็มีพลวัต ผู้เขียนสังเกตว่า ผู้ที่เพิ่งเป็นคนไร้บ้าน และไม่มีเงินติดตัวจะพบทางรอดเมื่อมีคนแนะนำให้ไปกินข้าวตามโครงการแจกอาหาร เมื่อเวลาผ่านไปนั้นพวกเขาจะค่อยๆ เรียนรู้การใช้ชีวิตข้างถนน และค่อยๆ หาช่องทางหาเงินตามแบบนอกระบบ (ที่ไม่ได้แปลว่าผิดกฎหมายเสมอไป) โดยเรียกเป็นภาษาฟิลิปปินว่า ดิสคาร์เต้ (*diskarte*) เช่น ขายพลาสติกปูนั่ง อีกรางงานหนึ่งที่พบมากในมะนิลา คือ การเรียกผู้โดยสารขึ้นรถจี๊ปนี่และได้เงินเล็กๆ น้อยๆ จากคนขับรถ คนกลุ่มนี้มีคำสแลงเรียกในภาษาอังกฤษว่า บาร์คเกอร์ (*barker* - หมาเห่า) หรือบางคนก็เป็นคนเก็บของเก่า ในขณะที่บางคนที่มีดิสคาร์เต้ของตัวเองจนสามารถหาเงินซื้อข้าวกินก็ไม่ไปกินอาหารตามโครงการแจกอาหารอีกต่อไป

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในแวดวงมานุษยวิทยา โดยเฉพาะในสาขามานุษยวิทยาการแพทย์ (*medical anthropology*) มีความสนใจเกี่ยวกับความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทนทางสังคม (*social suffering*) มาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990s (Klienman et. al., 1997; Das et. al., 2000; Das et. al., 2001) นักมานุษยวิทยาคนเด่นๆ เช่น พอล ฟาร์มเมอร์ (Paul Farmer 2003, 2004) ได้นำคำว่า ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (*structural violence*) ที่เคยนำเสนอโดยโจฮัน กุลตุง (Johan Galtung, 1969) และแพร่หลายในหมู่นักทฤษฎีเพื่อการปลดปล่อย (*liberation theology*) ในลาตินอเมริกา (Chopp, 1986) มาใช้อีกครั้งหนึ่ง โดยอธิบายความทุกข์ทนสุดขีด (*extreme suffering*) เช่น ความ

อดอยาก การเจ็บป่วย การถูกข่มขืน การตายด้วยโรคที่สามารถป้องกันและรักษาได้ว่าไม่ใช่ความผิดของคนจนหรือของผู้ตกเป็นเหยื่อ แต่เป็นผลจากระบบของการกดขี่ ฟารเมอร์กล่าวอย่างกระชับว่า การศึกษาความรุนแรงเชิงโครงสร้างก็คือการศึกษากลไกการกดขี่ทางสังคม (the social machinery of oppression) (Farmer, 2004, p. 307) ฟารเมอร์ยังชี้ต่อไปอีกว่า การจะเข้าใจที่มาของความรุนแรงเชิงโครงสร้างนั้นจำเป็นต้องเข้าใจประวัติศาสตร์เชิงลึก และขยายมุมมองของการวิเคราะห์ไปสู่เสรีนิยมใหม่ในขอบเขตระดับโลกซึ่งซูตรีดประชาชนในประเทศอดีตอาณานิคมในโลกที่สาม โดยฟารเมอร์ได้กล่าวถึงคนจนที่ต้องตายเพราะโรคเอดส์ในเฮติเป็นตัวอย่างของเหยื่อของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Farmer, 2004)

อย่างไรก็ดี แนวคิดของฟารเมอร์ก็ถูกวิจารณ์โดยนักมานุษยวิทยาคนอื่นๆ ว่าเป็นแนวคิดที่กว้างเกินไป กล่าวคือ แม้จะให้คำอธิบายที่ไม่ผิดว่าความเจ็บป่วยและความทนทุกข์เป็นผลจากโครงสร้างของการกดขี่ แต่แนวคิดนี้ไม่อาจให้คำอธิบายว่า ทำไมความรุนแรงและความไม่เป็นธรรมจึงดำรงอยู่ (Bourgois and Scherper - Hughes, 2004, pp. 317 - 318) นักมานุษยวิทยาหลายคนจึงพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงอยู่และการผลิตซ้ำความรุนแรง เช่น แนนซี เชเปออร์ฮิวจส์ (Nancy Scherper Hughes, 1992) ได้เสนอแนวคิดความรุนแรงในชีวิตประจำวัน (everyday violence) ที่ไม่ได้หมายถึงความรุนแรงทางกายภาพที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน แต่หมายถึง การที่สถาบันทางสังคมทำให้ความรุนแรงที่กระทำต่อร่างกายและชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน (routinization) และเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ ทำให้คุณค่าในชีวิตของผู้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงถูกมองข้าม ในงานของเธอ เชเปออร์ฮิวจส์ได้เล่าถึงการตายของเด็กตั้งแต่อายุน้อยๆ ในหมู่บ้านชนบทของบราซิล เพราะการขาดสารอาหาร แต่การสูญเสียกลับถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ เช่น โบสถ์ให้คำอธิบาย

ว่า เด็กเหล่านี้ที่ตายไปเป็นนางฟ้าตัวน้อยๆ ในขณะที่นักการเมืองท้องถิ่นก็แสดงท่าทีกรุณาด้วยการบริจาคหีบศพเล็กๆ สำหรับเด็กน้อย ทั้งหมดนี้ทำให้การตายของเด็กเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ เป็นการตายที่ปราศจากเสียงสะอื้นร่ำไห้ (death without weeping) โดยไม่มีการพิจารณารากเหง้าเชิงโครงสร้างการตายของเด็ก (Scheper - Hughes, 1992)

ฟิลิปเป่ บัวร์ชัวร์ (Filippe Bourgois) เป็นนักมานุษยวิทยาอีกคนหนึ่ง ที่พยายามศึกษาความรุนแรงในระดับจุลภาค เขาให้เครดิตอย่างสูงกับแนวคิด ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (symbolic violence) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) โดยแนวคิดนี้ หมายถึง การครอบงำเชิงอุดมการณ์ ที่ทำให้การกดขี่ เป็นเรื่องที่ชอบธรรมแม้ในสายตาของผู้ถูกกดขี่ แทนที่พวกเขาจะวิพากษ์ โครงสร้าง แต่กลับยอมรับการกดขี่ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ (Bourgois and Schonberg, 2009, p. 17) ในงานของบูร์ดิเยอร์ได้กล่าวถึงการที่ชนชั้นล่างในฝรั่งเศส ยอมรับสถานะที่ต่ำกว่าและความเหลื่อมล้ำว่าเป็นเรื่องที่ชอบธรรมแล้ว เช่น การยอมรับว่าพวกเขาไม่สามารถสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนรัฐชั้นดีได้ เพราะพวกเขาไม่ฉลาดพอ โดยมีได้คำหนึ่งถึงว่า การแข่งขันสอบเข้าโรงเรียนที่ดูเหมือน จะมีความเท่าเทียมนั้น อันที่จริงแล้วมิได้เท่าเทียม เพราะลูกของชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงมีโอกาสดูเรียนพิเศษมากกว่า ดังนั้นจึงทำให้โอกาสการสอบเข้า มีมากกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวชนชั้นล่าง (Bourdieu 1984; Schubert 1994, pp. 187-189)

สำหรับบัวร์ชัวร์ เขาศึกษากลุ่มคนชั้นล่างผิวสีที่ใช้ยาเสพติดมาเป็นเวลากว่า 20 ปี (Bourgois, 1995) ทำให้เขาเห็นความรุนแรงที่คนชายขอบเหล่านี้ กระทำต่อกันในหลายๆ มิติ เช่น เหยียดเชื้อชาติและสีผิว (racism) และการกดขี่ทางเพศ ด้วยเหตุนี้ บัวร์ชัวร์จึงยืมคำว่า พื้นที่สีเทา (Grey zone) ของพริโม เลวี (Primo Levi) นักเขียนชาวอิตาลีเขียนเชื้อสายยิว ซึ่งเป็นผู้รอดชีวิตจากนาซี

โดยเลวีเขียนถึงชาวยิวในค่ายกักกันของนาซีว่า แม้ว่าพวกเขาต่างตกอยู่ในฐานะผู้ถูกจองจำเหมือนกัน แต่มีคนจำนวนหนึ่งที่พยายามดิ้นรนและหาประโยชน์จากคนที่ถูกจองจำด้วยกัน (Levi, 1988) ทำให้เส้นแบ่งระหว่างผู้กระทำความรุนแรง (perpetuator) และเหยื่อ (victim) พร่าเลือน ด้วยการผสมแนวคิดเรื่องความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์กับพื้นที่สีเทา บูร์ชัวร์จึงเสนอแนวคิดใหม่ที่เขาเรียกว่า ความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด (intimate violence) ที่หมายถึงความรุนแรงระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวันในหมู่คนที่ต่างก็ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยเล่าถึงกลุ่มคนไร้บ้านที่ใช้ยาโคเคนด้วยกัน แต่ในหมู่พวกเขาที่ต่างเป็นคนชายขอบด้วยกันก็ยังมีกรเหยียดสีผิวและเหยียดเพศ ทั้งทางวาจาและด้วยการข่มเหงชกต่อยทางกาย บูร์ชัวร์ชี้ให้เห็นว่า ทั้งๆ ที่พวกเขาเองต่างก็เป็นคนชายขอบซึ่งถูกเลือกปฏิบัติและดูถูกจากสังคมกระแสหลัก แต่พวกเขากลับรับเอาอุดมการณ์เหยียดเชื้อชาติ สีผิว และเหยียดเพศจากสังคมกระแสหลัก อีกทั้งยังใช้อุดมการณ์เหล่านั้นมาเหยียดและข่มเหงกันเอง (Bourgois and Schonberg, 2009)

ท้ายที่สุดแล้ว บูร์ชัวร์ชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจการดำรงอยู่ของความรุนแรงนั้น ต้องเข้าใจมากกว่า ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และเห็นถึงการทำงานอย่างสอดประสานของความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างไปจนถึงความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด (Bourgois and Schonberg, 2009) ผู้เขียนพบว่า แนวทางการศึกษาที่บูร์ชัวร์นำเสนอนี้มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจความรุนแรงที่เกิดขึ้นข้างถนนในมะนิลา ทั้งความรุนแรงที่คนไร้บ้านถูกกระทำโดยรัฐ แต่คนไร้บ้านคนอื่นๆ เห็นเป็นเรื่องปกติ และความรุนแรงที่คนไร้บ้านกระทำต่อกัน ดังที่จะนำเสนอผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนไร้บ้านสามคน คือ เปโดร ฮูลิโอ และอิสโก

อุบัติเหตุของเปโตร

ชายคนแรกที่ถูกเขียนต้องการกล่าวถึง คือ เปโตร (ชื่อสมมติ) ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนเจอเขาเมื่อปี 2554 เขาอายุ 37 ปี มีรูปร่างเล็ก ผิวสีดำนแดง ไร้ผม ยาวราวไทร และมักพูดจาเอะอะเสียงดังอยู่เสมอ ในช่วงที่ผู้เขียนไปภาคสนาม ครั้งแรกเป็นเวลา 2 เดือนนั้น เปโตรเป็นคนที่ผู้เขียนสนิทด้วยมากที่สุด เขาเคยเป็นคนไร้บ้านมากกว่าสิบปี ดังนั้นจึงเข้าใจวิถีทางของคนไร้บ้านเป็นอย่างดี เปโตรมีชีวิตที่ดิ้นรนมาตั้งแต่เด็ก เติบโตมาในครอบครัวยากจนที่อาศัยอยู่ในสลัม ในมะนิลา พ่อแม่ของเปโตรมีอาชีพขายปลาในตลาด แต่เพราะพ่อดื่มเหล้าหนัก แผลงขายปลาก็ต้องล้มไป จนต้องขายบ้านในสลัมและย้ายไปอยู่ในสลัมอีกแห่ง ที่ซานกรุงมะนิลา สภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัวจึงทำให้เปโตรต้องออกจากโรงเรียนตั้งแต่ยังไม่จบชั้นประถม 4 หลังจากนั้นก็ทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอด ทั้งเก็บของเก่า ดูต้นทาง ลักเล็กขโมยน้อย และเข้าๆ ออกๆ สถานคุ้มครองเด็ก และเยาวชน กระทั่งโตถึงวัยก็เปลี่ยนมาเป็นเข้าๆ ออกๆ คุกใหญ่อยู่สามครั้ง ด้วยข้อหาลักทรัพย์ ใช้จ่ายเสพติด และครั้งสุดท้ายก็คือข้อหาวิ่งราวทรัพย์

เมื่อออกจากคุก เปโตรก็ใช้ชีวิตอยู่ข้างถนนจนพบผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นเธอก็ไม่รู้ว่าเปโตรเป็นมิชชันนารี แต่ก็อยู่กินข้างถนนกับเปโตรจนมีลูกด้วยกัน กระทั่งพ่อแม่ของเมียเปโตรรู้สึกสงสารหลาน จึงช่วยให้เงินเพื่อหาวัสดุเก่า มาปลูกเพิงอยู่ในสลัมบาเซโกะซึ่งเป็นสลัมที่นับได้ว่ามีขนาดใหญ่ที่สุดของเมืองมะนิลา ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากลูเนต่านัก สภาพเพิงของเปโตรนั้น สร้างขึ้นจากเศษไม้ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีห้องน้ำ มีแค่แคร่ไม้ยกพื้นให้พอเอนกายนอนได้ เปโตรไม่ได้กลับไปนอนที่นั่นประจำ ไม่ใช่เพราะรังเกียจสภาพสับปะรังเคของเพิงพัก แต่เป็นเพราะไม่ต้องการเสียค่ารถไปกลับวันละ 20 เปโซ (16 บาท) อีกทั้งบางวันเขาก็ไม่มีเงินเหลือ เพราะเงินที่ได้จากการโบกรถถูกนำไปซื้อเหล้ากินแทน ดังนั้น เปโตรจึง

หากินและนอนที่ข้างถนนเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยจะกลับไปบาเซโกะเพื่อเอาเงินไปให้เมียเพียงอาทิตย์ละวันสองวันเท่านั้น

แหล่งหากินของเปโตรก็คือ ป้ายจอดรถข้างถนน เขาหากินด้วยการเป็นบาร์คเกอร์ ที่ป้ายจอดรถข้าง ลูเนต้า ด้านตรงข้ามกับทางที่ออกมาจากอินตรามูโรส (Intramuros) เมืองเก่าของมะนิลา ซึ่งเป็นด้านที่มีนักศึกษาออกมาขึ้นรถกลับบ้านตอนเย็น การยังชีพด้วยการยืนโบกเรียกคนขึ้นรถโดยสารนั้นดูเหมือนเป็นวิธีการหาเงินไม่ยากในมะนิลา แต่ก็ไม่สามารถทำได้ทุกที่ตามอำเภอใจ เพราะแต่ละป้ายจะมี “เจ้าที่” โบกอยู่ก่อนแล้ว ป้ายหยุดรถข้างลูเนต้านี้ เปโตรเป็นคนบุกเบิกยืนโบกอยู่ก่อน ดังนั้นเขาจึงเป็น “เจ้าที่” ของที่นี่

วันหนึ่ง เปโตรกินเหล้ากับกลุ่มเพื่อนของเขาที่เป็นคนเก็บของเก่าตั้งแต่ป้ายจนเงินหมด พอตกเย็นเขาก็ชวนเพื่อนสามสี่คนมาโบกรถที่ป้ายหยุดรถที่ประจำของเขาเพื่อหาเงินไปซื้อเหล้ากินต่อ ส่วนผู้เขียนเองนั้นไม่ได้ดื่มด้วยแต่อย่างใด เพราะเรียนรู้ว่าต้องมีสติอยู่ตลอดเวลาเมื่อมาใช้ชีวิตอยู่ข้างถนน พวกเขาสี่ห้าคนช่วยกันโบกรถ โดยใช้เวลาเพียงแค่มไม่ถึงชั่วโมง ก็สามารถหาเงินลงขวดซื้อเหล้ายี่ห้อสีขาวใสขวดเล็กในราคาขวดละ 37 เปโซ (28 บาท) มาแบ่งกันกินได้ พวกเขานั่งชดเหล้ากันที่หลังเสาของป้ายรถที่มีเฉพาะศาลาแต่ไม่มีที่นั่ง โดยกินเหล้าพลาง โบกรถพลาง กระทั่งผู้โดยสารบางตา เพราะเป็นเวลาหลังทุ่มเศษไปแล้ว ประกอบกับคืนนั้นมีฝนตกปรอยๆ เมื่อไม่มีคนโดยสารมากนัก คนไร่บ้านจึงอาศัยขายคาป้ายรถเป็นที่หลบฝน เมื่อมีคนขึ้นรถน้อยลง ประกอบกับมีเงินมากขึ้น เปโตรกับเพื่อนไม่เพียงแต่กินเหล้าข้างถนนเท่านั้น แต่ยังดมกาวไปพร้อมกันด้วย แม้เขาจะออกอาการเมาจากพิษแอลกอฮอล์และสารระเหยก็ตาม แต่ก็ยังเป็นอาการเมาแบบขบขัน ด้วยการอดอ้อนจิบหญิงคนไร่บ้านคนหนึ่ง เรียกเสียงหัวเราะและรอยยิ้มมุมปากจากผู้คนที่ขึ้นรออยู่ที่ป้ายรถเมล์

สักสองทุ่ม เปโตรรู้ตัวว่าเมาและกำลังพาผู้เขียนแยกออกจากกลุ่มเพื่อไปหาที่นอน เปโตรมีสติเสมอว่าเขาจะไม่กินเหล้าจนเงินหมด และระหว่างที่เปโตรและกลุ่มของเขา กำลังเดินออกจากป้ายรถเมล์นั้น เขาก็เห็นคนคนหนึ่งนั่งยองๆ หลบฝนอยู่ที่ป้ายรถเดียวกัน แต่อยู่ที่เสาคนละด้าน เสาของป้ายรถนี้ทำจากปูนขนาดใหญ่เท่าสองสามคนโอบ ดังนั้น ถ้ามีคนอยู่อีกด้านหนึ่งก็จะทำให้คนที่อยู่หลังเสามองไม่เห็น เมื่อคนในกลุ่มมองเห็นชายคนนี้ เรื่องวิวาทก็เกิดขึ้น ผู้เขียนฟังจับความได้ว่า พวกเขาถามชายผู้นี้ว่ามานั่งอยู่ตรงนี้ได้อย่างไร ถ้าไม่ได้เป็นคนกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มของเปโตร ชายคนนี้รู้ตัวว่ากำลังถูกหาเรื่อง ในระหว่างที่กำลังโต้แย้งอยู่นั้น ผู้เขียนเห็นได้ชัดเจนว่า เปโตรเป็นคนแรกที่ชกชายคนนี้ ก่อนที่คนอื่นๆ จะรวมชกตาม ชายผู้โชคร้ายพยายามหาทางออกจากวงล้อม เขาวิ่งหนีข้ามถนน ในขณะที่พื้นถนนก็ลื่น เพราะฝนที่กำลังตกลงมาปรอยๆ¹

เปโตรเป็นคนแรกที่วิ่งตามชายคนนี้ โดยหวังจะไปทำร้ายซ้ำอีก ชายผู้ถูกไล่ล่าวิ่งหนีไปจนถึงเกาะกลางที่มีความสูงถึงเอว และกระโดดข้ามไปอีกฝั่งของถนนได้ ในขณะที่เปโตรไม่ได้กระโดดขึ้นเกาะกลางถนน เขาเพียงแต่ยืนบนถนนในช่องทางที่ใกล้กับเกาะกลาง ทันใดนั้น เสียงเบียดรถดังสนั่นหวั่นไหว แต่ไม่ทันเสียแล้ว ไม่ว่าจะด้วยความเร็วของรถหรือพื้นถนนลื่นก็ตาม รถอเนกประสงค์หรือที่เรียกว่ารถ SUV คันหนึ่งชนเปโตรและคนไร้บ้านอีกคนหนึ่ง แรงกระแทกของรถทำให้เปโตรกับเพื่อนกระเด็นห่างออกไปราวหกเจ็ดเมตร ผู้คนส่งเสียงฮือฮาอื้ออึง เพื่อนของเปโตรที่เหลือวิ่งกรูออกไปดู รถผู้ก่อเหตุก็ไม่สามารถหนี

¹ อย่างไรก็ตามก็ดี ความรุนแรงข้างถนนเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นทั่วไปบ่อยนัก ในสังคมข้างถนนในมะนิลา มีกลไกทางสังคมที่ควบคุมไม่ให้เกิดการชกกันได้ง่าย การวิวาทเช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยก็เฉพาะในหมู่คนที่ดื่มสุรา ผู้สนใจประเด็นนี้โปรดอ่านรายละเอียดใน บุญเลิศ วิเศษปรีชา (2558) “นักบุญกับคนบาป ศีลธรรมบนท้องถนน : ชีวิตคนไร้บ้านในมะนิลา.” ชุมทางอินโดจีน 4(7), 304 - 321.

ไปไหนได้ เพราะติดไฟแดงที่สี่แยกซึ่งอยู่ใกล้ๆ เพื่อนของเปโตรช่วยกันพยุง เปโตรที่มีสีหน้าบ่งบอกอาการเจ็บปวดที่ขาอย่างมาก และอีกคนก็มีเลือดออกที่หัวจากการล้มศีรษะพาดพื้นไปขึ้นรถ SUV คันที่ชนนั่นเองเพื่อจะให้พาไปส่งโรงพยาบาล ประตูด้านหลังรถ SUV ถูกเปิดออก คนเจ็บทั้งสองคนก็ถูกหามขึ้นรถ ในจังหวัดชลบุรีนั้น เพื่อนในกลุ่มของเปโตรอีกคนไม่ลืมที่จะหย่อนเอาอย่างล้อรถสำรองที่วางอยู่ท้ายรถจำนวนสามหรือสี่ล้อลงจากรถ อันถือเป็นการขโมยอย่าง ซึ่งหน้าที่สุด คงเหลือไว้แต่ผู้เขียนและเพื่อนคนไร่บ้านอีกคนหนึ่งที่ขึ้นรถไปโรงพยาบาลเป็นเพื่อนกับเหยื่อทั้งสองราย

รถพาเราไปที่โรงพยาบาลในสังกัดของเมืองมะนิลาซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากที่เกิดเหตุนัก คนเจ็บทั้งสองถูกนำไปแผนกปฐมพยาบาล มีนักศึกษาพยาบาลมาตรวจอาการเบื้องต้น ในตอนแรก ผู้เขียนรู้สึกเป็นกังวลใจอย่างมากว่ากระดูกขาของเปโตรจะหัก ส่วนคนที่มีเลือดออกที่หัวนั้นก็เกรงว่าสมองอาจได้รับการกระทบกระเทือนและเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ แต่หลังจากผ่านไปราวครึ่งชั่วโมงเศษ โดยที่ผู้เขียนเองก็ไม่แน่ใจแต่อย่างใดว่ามีการเอกซเรย์เกิดขึ้นหรือไม่ พยาบาลก็ออกมาบอกว่า เปโตรแค่ขาเจ็บแต่ไม่มีกระดูกหัก ส่วนเพื่อนอีกคนก็ไม่ได้มีอาการกระทบกระเทือนถึงสมอง ในเวลานั้นผู้เขียนรู้สึกดีขึ้นบ้างว่าสถานการณ์ไม่เลวร้ายเกินไป

สักพักหนึ่ง เจ้าของรถที่ชนก็มาถึงโรงพยาบาล รถคันนั้นเป็นรถของบารังกายกัปตัน (barangay captain) ที่เป็นผู้หญิง บารังกายเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดของฟิลิปปินส์ เทียบได้กับหมู่บ้าน โดยมีกัปตันที่มาจากการเลือกตั้ง ดำรงฐานะเป็นหัวหน้าบารังกาย ประโยคแรกที่สามีของบารังกายกัปตันถามเหยื่อที่ถูกชนคือ พวกนายกินเหล้าเมากัน แล้ววิ่งข้ามถนนไม่ดูรถใช้หรือไม่ถึงได้ถูกรถชน คำถามนี้ทำให้พวกเรากลายเป็นคนผิดขึ้นมาทันที ความเห็นอกเห็นใจดูเหมือนจะปลาสนาการไปหมด คำถามต่อมาของเขาก็คือ พวกเรามีที่อยู่ที่ไหน

ในมะนิลา เมื่อเปโตรบอกว่า เขาอาศัยอยู่ที่บาเซโกะ สามีของบาร์บักซ์ก็ปัดนั้นก็ทำท่าแสร้ง แล้วกล่าวว่านั่นเป็นพื้นที่สลัมบุกรุก ส่วนเพื่อนเปโตรบอกว่า เขาอนที่ข้างถนน ถึงตอนนี้ไม่เพียงแต่ความเห็นใจจะหายไปจากชายผู้นี้เท่านั้นแต่ความรังเกียจดูแคลนยังได้เข้ามายึดกุมจิตใจเขาอย่างเบ็ดเสร็จดังที่เขาแสดงออกทางสายตาและท่าทาง

ผู้เขียนพยายามพูดกับสามีของบาร์บักซ์ผู้นี้ว่า ไม่ว่าจะอย่างไร คนทั้งสองก็ถูกชนได้รับบาดเจ็บโดยรถของเขา ดังนั้น เขาจำเป็นต้องดูแลช่วยเหลือคนที่ถูกชน ในเวลานั้น เขาก็หันมาถามว่าผู้เขียนเป็นใคร เมื่อผู้เขียนบอกว่าเป็นคนไทย เรียนหนังสืออยู่ที่สหรัฐอเมริกา และรู้จักกับเพื่อนที่นอนข้างถนน เพราะผู้เขียนกำลังศึกษาชีวิตคนไร้บ้าน เขาก็หันหน้าไปทางอื่น แล้วพูดกับตัวเองว่ามีคนไทยมานอนอยู่ที่ข้างถนน มันบ้าไร้เปล่า จากนั้นเขาก็เลียงไม่ค่อยอยากพูดกับผู้เขียนอีกเลย

กลับมาที่เหยื่อจากอุบัติเหตุทั้งสองคน แม้ไม่มีใครกระดุกหักหรือส่องกระทบกระเทือน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ทั้งสองยังโอดครวญด้วยความเจ็บปวดเลือดที่หัวของเพื่อนเปโตรยังไหลไม่หยุด ผู้เขียนต้องเอาเสื้อที่มีติดกระเป๋าให้เขากดทับแผลเพื่อทำการห้ามเลือด ส่วนแผลตามข้อศอกและหัวเข่าก็ยังมีเลือดออกเช่นกัน ทั้งสองยังไม่ได้รับการห้ามเลือดและทำแผล นักศึกษาพยาบาลบอกผมเป็นภาษาอังกฤษว่า โรงพยาบาลในฟิลิปปินส์ไม่มีงบประมาณสำหรับเวชภัณฑ์ เราต้องไปซื้อแอลกอฮอล์ สำลี และยาที่ร้านขายยาที่เปิด 24 ชั่วโมง ซึ่งตั้งอยู่หน้าโรงพยาบาลจึงจะสามารถทำแผลได้ ผู้เขียนพยายามมองหาเจ้าของรถที่ถูกชน เพราะอย่างน้อยเขาควรจะต้องรับผิดชอบค่ายาเหล่านี้ หลังจากตามหาอยู่นานจึงทราบจากพนักงานรักษาความปลอดภัยของโรงพยาบาลและตำรวจว่า เจ้าของรถและคนขับรถกลับไปแล้ว เสมือนกับว่าพวกเขาไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ กับอุบัติเหตุรถชนที่เกิดขึ้น

นักศึกษาพยาบาลแสดงความเห็นใจและก็บอกผู้เขียนว่า เขาเสียใจ แต่เขาไม่สามารถทำอะไรได้กับระบบในฟิลิปปินส์ แล้วก็แนะนำอีกว่า ผู้เขียนจะต้องหาเงินไปซื้อยามาให้เขาโดยด่วน มิเช่นนั้นเขาก็ไม่สามารถแม้แต่จะล้างแผล และห้ามเลือด สุดท้าย ผู้เขียนจึงต้องเอาเงินที่มีติดตัวไม่ก็สิบเปโซ รวมกับเงินที่เปโตรได้จากการโบกรถไปซื้อยามาให้พยาบาลทำแผล

เมื่อพยาบาลทำแผลเสร็จก็เป็นเวลาห้าทุ่มกว่า เขาบอกว่าเรียบร้อยแล้ว สำหรับพวกเราในทำนองว่าเสร็จธุระแล้วกลับบ้านได้ แต่ผู้เขียนวิงวอนว่า คนเจ็บจากการถูกรถชนไม่อาจเดินไปไหนได้ และเราก็เป็นคนไม่มีบ้าน ขณะนี้ฝนก็ตก หากเราออกไปข้างนอกตอนนี้ เราก็ไม่รู้ว่าจะไปนอนที่ไหน ส่วนเปโตรเอง เมื่อได้ยินเช่นนั้นก็ทำท่าขัดเคืองที่ถูกไล่ออกจากโรงพยาบาล เขาพูดเสียงดังและเถียงว่า ยังเจ็บขาไม่สามารถเดินออกไปไหนได้ แต่ก็ถูกตวาดกลับด้วยหมอที่เสียงดังกว่า ว่า พวกเรากำลังทำให้โรงพยาบาลวุ่นวาย ให้ออกจากโรงพยาบาลไปทันที สุดท้าย ผมกับเปโตรและเพื่อนของเขาอีกคนต้องโยกเขยกออกจากนอกอาคารของโรงพยาบาล แล้วไปพักที่ศาลาหลังหนึ่งด้านหน้าประตูของโรงพยาบาลซึ่งเป็นศาลาสำหรับญาติผู้ป่วยที่มาเฝ้าคนไข้ แต่ศาลาก็ถูกจับจองโดยคนไร้บ้านเป็นส่วนใหญ่ พอเหลือที่ให้เราสามคนนอนเบียดกันได้พอดี เราขอล่องกระดาศของคนไร้บ้านมาปูนอน พอให้คำคืนอันยากลำบากของพวกเราได้ผ่านพ้นไปได้ ก่อนที่รุ่งเช้าผมจะพาเปโตรและเพื่อนโยกเขยกออกจากโรงพยาบาล

ปลายทางของมนุษย์สัก

ชายที่ผู้เขียนจะพูดถึงต่อไป เป็นชายวัยสามสิบกลางๆ รูปร่างธรรมดา ไม่ได้สูงใหญ่หรือเล็กกว่าใครเป็นพิเศษ ผิวก่อนข้างขาวเมื่อเทียบกับคนไร้บ้านคนอื่น ๆ ฟันหน้าของเขาหายไปสองสามซี่ โดยไม่น่าจะเป็นผลจากฟันผุ แต่น่าจะ

เป็นผลจากการทะเลาะวิวาทเสียมากกว่า ผมที่ถูกโกรกด้วยสื่อน้ำตาลยารากไทร ลงไปที่ต้นคอของเขา ชายผู้นี้มีชื่อว่าฮูลิโอ แต่คนไร้บ้านอื่นๆ มักเรียกเขาว่า บูราโดะ (burado) ซึ่งเป็นแสลงในภาษาตากาล็อก แปลว่า คนที่มีรอยสัก เขาเป็นคนเด่นเตะตาเพราะมีรอยสักเต็มตัว ล้นมาจากคอเสื้อขึ้นมาถึงต้นคอ พ้นมาจากปลายแขนเสื้อลงมาถึงท่อนแขน เวลาที่เขาถอดเสื้ออาบน้ำที่ฟีดดิ้ง โปแกรม เรายังเห็นรอยสักเต็มตัวของพริตตีซั่มเต็มตัว รอยสักเหล่านี้ไม่ใช่เพื่อความสวยงาม หากแต่เป็นรอยสักที่ได้รับมาจากคุก

เป็นเรื่องธรรมดาที่การจัดระบบในคุกของมะนิลาจะจัดตามแก๊งที่อยู่ ในคุก ชื่อแก๊งที่เป็นที่รู้จัก เช่น บีซีจี - บาตังซิตีเจล (BCG - *Batang City Jail* แปลว่า เด็กคุก) บะฮาล่า นะ แก๊ง (*Bahala na gang* - BNG) คำว่า Bahala na เป็นคำพูดแบบย่อในชีวิตประจำวัน มาจากคำว่า บะฮาล่า นะ ยอส (*Bahala na dyos*) ที่มีความหมายว่า เป็นความรับผิดชอบของพระเจ้า ความหมายโดยนัย ก็คือ ชีวิตขึ้นอยู่กับพระเจ้า อะไรจะเกิดมันก็เกิด จึงไม่ต้องกังวลหรือกลัวเกรงกับ สิ่งใด แก๊งเหล่านี้จะปกป้องสมาชิกในแก๊งเดียวกัน ส่วนคนที่ไม่มียอยสัก ก็จะต้องทำงานเป็นลูกไล่รับใช้คนในคุก เช่น ทำครัว ลอกท่อ หรือคอยปรนนิบัติ หัวหน้าแก๊ง ดังนั้น จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่หลายคนที่จะเข้ามาคุกมักจะกลับออกมา พร้อมกับรอยสักของแก๊งใดแก๊งหนึ่ง ซึ่งจะยิ่งทำให้พวกเขาถูกเลือกปฏิบัติ และหางานทำได้ยากในสังคมนอกคุก

นอกจากรอยสักแล้ว ฮูลิโอยังโดดเด่นจากคนไร้บ้านคนอื่นๆ ด้วยบุคลิก ที่ก้าวร้าวของเขา ไม่ว่าจะเป็นท่าเดินกร่างๆ กางแขน การพูดจากระโชกโฮกฮาก และบางครั้งก็ขู่เชิญเอาเงินจากคนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ เขาจึงถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ซิกะ (*sigá*) ที่แปลว่า นักเลง คนที่ไม่รู้จักฮูลิโอในฐานะเพื่อนจึงมักหลีกเลี่ยง ไม่เข้าใกล้เขา โดยเฉพาะเวลาอาบน้ำตามฟีดดิ้งโปแกรมที่ไม่ได้มีห้องอาบน้ำ เป็นสัดส่วน ผู้ชายมักจะอาบน้ำรวมกัน โดยรองน้ำจากก๊อกน้ำหรือถังน้ำ

นักเลงจะแสดงท่าทีวางก้ามไม่เกรงใจใคร รัศควิใช้น้ำ กระทบคนอื่น และหากใครแสดงท่าทีไม่พอใจ เขาก็ใช้กำลังข่มเอา

ผมรู้จักฮูลิโอเพราะเขาเป็นเพื่อนในกลุ่มที่เปโตรแนะนำให้รู้จัก แต่อันที่จริงแล้ว ฮูลิโอไม่ค่อยได้อยู่กับใครเหนียวแน่นนัก วันหนึ่งฮูลิโอและเพื่อนของเขาในกลุ่มใหญ่สักเจ็ดแปด เรียกก่ายๆ ว่า เป็นกลุ่มคนเก็บของเก่าๆ เพราะต่างสวมเสื้อผ้าสกปรกมอมแมมยิ่งกว่าคนเก็บของเก่าคนอื่นๆ พวกเขาตั้งอยู่ที่หน้าพิตติงโปรแกรมที่จะมีการแจกอาหาร ด้วยการรอเข้าคิวลงชื่อ รับบัตร จากนั้นก็รอเรียกหมายเลขตามบัตร โดยไม่มีกิจกรรมอื่นๆ คนไร่บ้านพูดกันว่าเนื่องจากพิตติงโปรแกรมแห่งนี้เป็นโรงเรียนสอนศาสนาที่สอนโดยนักบวชหญิง และนักเรียนก็เป็นผู้หญิงเท่านั้น จึงไม่สะดวกที่จะให้คนไร่บ้านเข้าไปในโรงเรียน ขณะที่นั่งรอเรียกบัตรอยู่นั้น ฮูลิโอและพวกก็นั่งดื่มเหล้าเย็นไปพลาง ครั้นเมื่อเหล้าน้ำใสในขวดเล็กๆ หมด พวกเขาก็ต้องหาเงินมาดื่ม

ฮูลิโอหันมาตะคอกผมที่นั่งอยู่ด้านหลังกลุ่มของเขาว่า “ไทยแลนด์เนอร์² มี 5 เปโซรีเปล่า เอามาสิ” ผมส่ายหน้า แล้วปฏิเสธว่าไม่มี ก่อนจะเบนหน้าหันไปทางอื่นเพื่อเป็นนัยว่าไม่ต้องการต่อแยะด้วย แต่ผมก็ยังได้ยินเพื่อนในกลุ่มฮูลิโอปรามเขาว่า “เฮ้ย นั่นมันไทยแลนด์เนอร์เพื่อนของเปโตร เพื่อนเรา”

ต่อมาก็ถึงเวลาที่แม่ชีและนักศึกษาแจกอาหาร พวกเธอให้คนไร่บ้านไปเข้าคิวรอรับอาหารตามลำดับหมายเลขของแต่ละคน พิตติงโปรแกรมที่นี่แม่จะอยู่ไกลกว่าที่อื่นๆ แต่ก็ขึ้นชื่อว่า เป็นที่ที่แจกอาหารดีที่สุด เพราะกับข้าวที่แจกทุกสัปดาห์ คือ ตีโนลา (Tinola) - แกงจืดต้มฟักซาโยเต้ (Sayote) ที่คนไทย

² คนฟิลิปปินส์เรียกคนไทยว่า “Thailander” ไม่ใช่ Thai หากคนไทยพบกับคนฟิลิปปินส์ ควรแนะนำตัวเองว่าเป็น Thailander จะเข้าใจง่ายกว่า และไม่ถูกเข้าใจผิดว่าเป็น Taiwanese

เรียกว่าฟักแม้วกับไก่ชิ้นใหญ่หนึ่งชิ้น สำหรับคนไร้บ้านการได้กินไก่ชิ้นใหญ่
ทุกวันพุธที่นี้นั้นถือเป็นความสุขเล็กๆ สำหรับชีวิตข้างถนน ซึ่งอาหารประจำใน
แต่ละมือหาเนื้อสัตว์แทบไม่เจอ

พอถึงคิวของฮูลิโอ เขาใช้ความกระด้างแย่งอาหารจากมือแม่ชีมา
สองชุด แทนที่จะรับมาแค่ชุดเดียวเหมือนคนอื่น แม่ชีจึงบอกชายสองคนที่มา
ช่วยดูแลความเรียบร้อยหน้าฟีดดิ้งโปรแกรม คนไร้บ้านต่างรู้ว่าชายสองคนนี้
เป็นตำรวจของเมืองเกซอนที่อยู่ติดกับเมืองมะนิลา ไม่ใช่ตำรวจของเมืองมะนิลา
ทั้งสองมาช่วยโบสถ์ดูแลความเรียบร้อยเป็นการส่วนตัวมากกว่ามาปฏิบัติหน้าที่
ราชการ เพราะโบสถ์แห่งนี้ยังอยู่ในพื้นที่เขตมะนิลา ชายสองคนเดินตามฮูลิโอ
เพื่อทวงข้าวที่ฮูลิโอหยิบกินไปหนึ่งชุด

ฮูลิโอไม่อาจขัดขืนเพราะเขาเองก็รู้ว่าชายสองคนนี้เป็นตำรวจแม้จะอยู่
นอกห้องที่และนอกเครื่องแบบก็ตาม ข้าวและกับดุกดึงออกจากมือฮูลิโอ ตำรวจ
ตบสั่งสอนฮูลิโอหนึ่งทีก่อนจะเดินกลับไปทีกลุ่มแม่ชี ฮูลิโอโกรธจัด เขาเดินด้วย
ท่าที่ฮึดฮัด ก่อนจะระบายอารมณ์ด้วยการขว้างถุงข้าวที่เขาเหลืออยู่ชุดหนึ่งไปที่
กลางถนน เสียงคนไร้บ้านอื้ออึงจากการที่ฮูลิโอแสดงท่าที่ไม่พอใจตำรวจสองคน
นั้น กระนั้นก็มีชายคนไร้บ้านคนหนึ่งที่ไม่สนใจกับอารมณ์โกรธของฮูลิโอ ไม่ไยดี
กับบรรดาที่วิ่งขวักไขว่ วิ่งไปเก็บข้าวที่ฮูลิโอขว้างทิ้ง และยิ้มด้วยความพึงใจที่ได้
ข้าวพิเศษเพิ่มอีกชุดหนึ่ง

ตำรวจนอกเครื่องแบบไม่พอใจท่าทีของฮูลิโอ ทั้งสองเดินกลับมาถาม
ฮูลิโออีกครั้งว่ายังมีปัญหาอีกหรือ พวกเขาตบฮูลิโอเข้าที่กอกหูครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะ
ชกเข้าที่หน้าอกของฮูลิโออีกสองครั้ง เมื่อฮูลิโอทำท่ากระพืดกระพืดเหมือน
จะตอบโต้ ตำรวจก็ยังแสดงอำนาจมากขึ้น เขาผลักฮูลิโอเข้าไปประชิดกำแพง
ก่อนจะชกปิ่นที่เห็นบออยู่ที่เอวออกมาจ่อหน้าฮูลิโอ ถึงตอนนี้ฮูลิโอแสดงความ
ขัดขืนได้แต่เพียงดวงตาเท่านั้น

เพื่อนๆ ในกลุ่มของฮูลิโอฮือเข้าไปล้อมตำรวจทั้งสองที่กำลังคุกคามเพื่อนของเขา ตำรวจอีกคนจึงต้องพยายามควบคุมสถานการณ์ไม่ให้ลุกลาม เขายืนหันหลังพิงตำรวจคนแรกที่กำลังเอาปืนจ่อฮูลิโอ แล้วชักปืนออกมาส่ายเข้าหาเพื่อนของฮูลิโอที่กำลังกรูเข้ามาให้ลอยห่างออกไป คนไร่บ้านทั้งหลายต่างผงะเมื่อเห็นปืนถูกหันส่ายออกมาเช่นนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นราวกับฉากในภาพยนตร์ ไม่น่าเชื่อว่าผู้เขียนจะได้เห็นด้วยสายตาตัวเอง พร้อมๆ กับสายตาของคนไร่บ้านนั้บร้อยคู่ที่กลางเมืองมะนิลาแห่งนี้ หลังจากชายทั้งสองสามารถใช้ปืนจู่ฮูลิโอให้สงบลงได้ เขาจึงปล่อยตัวฮูลิโอไป ในที่สุดฮูลิโอและกลุ่มของเขาก็เดินผละจากหน้าพิตดิ้งโปรแกรมโดยไม่ได้กินข้าวที่นั่นเหมือนคนไร่บ้านคนอื่นๆ

คนไร่บ้านหลายคนบอกผมว่า สมควรแล้วที่ฮูลิโอจะโดนอย่างนี้ชะบ้าง เพราะห้าวและก้าวร้าวเหลือเกิน ฮูลิโอมีพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างไม่ต้องสงสัย เขาเคยตะคอกผู้เขียนดังที่กล่าวไปแล้ว อีกครั้งหนึ่งผู้เขียน เปโตร และคนไร่บ้านอีกคนไปยื่นสังข์ข้าวที่ร้านอาหารข้างถนนที่ขายข้าวราคาถูกให้คนไร่บ้าน อย่างเช่นข้าวเปล่าราคา 5 เปโซ กับข้าวที่เป็นผักราคา 5 เปโซ (หากเทียบเป็นเงินไทยแล้วข้าวและกับข้าวอย่างละถูกรวมกันเป็นเงินราคา 7.50 บาท) ถูกกว่าร้านค้าทั่วไปมากกว่าครึ่ง ฮูลิโอเดินผ่านไปแถวนั้นจึงบอกผู้เขียนว่า ช่วยซื้อข้าวให้เขาด้วย เพราะเขาหิว ผู้เขียนก็ตอบรับ ระหว่างที่รอคนขายตักข้าวอยู่นั้น คนไร่บ้านที่มากับผู้เขียนหยิบกล่องสองทางไกลขึ้นมาดู เขาบอกว่าเป็นกล่องสำหรับส่งคู่มือแข่งที่มีคนลืมไว้ที่สวนริซัลแล้วเขาเก็บได้ ฮูลิโอฉวยเอากล่องนี้มาจากชายคนนี้แล้วยกกล่องขึ้นมาส่องเล่นอย่างสนอกสนใจ สักพักหนึ่งชายผู้นี้ก็บ่นจิมงำว่าพอได้แล้ว เขาอยากได้กล่องคืน ฮูลิโอก็ตวาดกลับไปโดยที่ผู้เขียนฟังไม่ได้ความชัดเจน ชายผู้นี้ก็ยังพิมพ์ต่อไป ทันใดนั้นฮูลิโอก็โกรธจัดขึ้นทันควัน เขาฟาดหน้าชายผู้นี้ด้วยกล่องสองทางไกล ใบหน้าของชายผู้นี้แตกมีเลือดออกทันที และก็ชกเข้าไปที่ลำตัวอีกสองที เปโตรจึงต้องห้ามฮูลิโอ ก่อนที่ฮูลิโอจะสงบโดยยอมคืน

กล้องส่องทางไกลให้กับชายที่ตกเป็นเหยื่อของฮูลิโอ ส่วนฮูลิโอก็รับข้าว แต่ก็ยังไม่ลืมที่จะหันมาพูดกับผู้เขียนด้วยท่าทีสุภาพเป็นภาษาอังกฤษว่า sorry ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณเขียนเข้าใจยากทีเดียวที่คุณไร้บ้านคนหนึ่งใช้ความรุนแรงกับเพื่อนคนไร้บ้านด้วยกัน แต่ก็ยังหันมาพูดกับผู้เขียนด้วยท่าทีที่สุภาพพร้อมทั้งยิ้มแย้ม

อีกครั้งหนึ่งที่พีดั้งโปรแกรมภายในโรงเรียนแห่งหนึ่งที่แจกอาหารตอนเที่ยง ที่นี่อนุญาตให้คนไร้บ้านเข้ามาตั้งแต่เช้าและสามารถอาบน้ำซักผ้าได้ ใครซักผ้าและอาบน้ำเสร็จก็จะนอนพักที่พื้นสนามของโรงเรียนเพื่อรอเวลาเที่ยงในตอนสายของวันหนึ่ง ผู้เขียนเห็นฮูลิโอหยอกล้อกับผู้หญิงคนหนึ่ง ทั้งสองบุปผาสติทนอน ฮูลิโอนอนกอดกายผู้หญิงคนดังกล่าวอย่างมีความสุข ผู้เขียนคิดอยู่ในใจว่า ในยามที่มีผู้หญิงอยู่ข้างๆ ฮูลิโอก็ดูมีความอ่อนโยนลงบ้าง แต่เมื่อผู้เขียนพูดออกไปเช่นนั้นจึงมีคนอื่นบอกผู้เขียนว่า ความจริงแล้วผู้หญิงไม่ได้ชอบฮูลิโอ แต่ฮูลิโอที่นั่นคุกคามเธอจนเธอต้องยอมผ่อนตาม เรื่องราวทั้งหมดที่กล่าวไปนั้นเกิดขึ้นในปี 2554

ผู้เขียนกลับไปมะนิลาอีกครั้งในปี 2556 เมื่อพบกับเปโตรและสอบถามเกี่ยวกับคนไร้บ้านที่คุณเขียนเคยรู้จัก รวมถึงฮูลิโอ เปโตรบอกว่า ฮูลิโอถูกตำรวจยิงตายไปแล้ว อันเนื่องมาจากฮูลิโอไปจี้ชิงทรัพย์จึงถูกจับตาย เมื่อผู้เขียนถามเรื่องนี้กับคนไร้บ้านหลายคนก็ได้รับการยืนยันไปในทางเดียวกันว่า ฮูลิโอถูกตำรวจยิงตาย คนไร้บ้านคนหนึ่งให้รายละเอียดแก่ผู้เขียนได้มากกว่าคนอื่น เธอเล่าว่า เธอจำเหตุการณ์ได้ว่าเป็นเช้าวันเสาร์ เพราะเป็นวันที่เธอเดินไปรับแจกเงิน 10 เปโซ ที่มีคนรวยแจกเป็นประจำทุกวันเสาร์ เธอเดินผ่านย่านเคียโปะ (Quiapo) จึงพบศพของฮูลิโอตอนรุ่งเช้าที่นั่น คนพูดกันว่า ฮูลิโอใช้มีดจี้ผู้หญิงคนหนึ่งให้กดเอทีเอ็มถอนเงินให้เขา แต่ผู้หญิงส่งสัญญาณให้ รปภ. รู้ ตำรวจจึงมาและจับตายฮูลิโอ

คนไร่บ้านหลายคนต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ฮูลิโอ นั้นมีรอยสักทั่วตัว จึงเป็นที่รู้จักของตำรวจว่าเป็นพวกซี้ๆ ดังนั้น หากฮูลิโอยังก่ออาชญากรรม ตำรวจจะไม่เสียเวลาจับตัวพาขึ้นศาลเพื่อส่งเข้าคุก การยิงทิ้งเป็นเรื่องง่ายกว่ามากกว่านั้น คนไร่บ้านต่างวิเคราะห์ไปในทำนองเดียวกันว่า ตำรวจก็รู้ว่าฮูลิโอ เป็นคนไร่บ้านจึงยอมไม่มีญาติพี่น้องหรือใครที่จะมาร้องเรียนเอาความหากเขา ถูกจับตาย ดังนั้น การถูกยิงตายโดยเจ้าหน้าที่รัฐจึงไม่ใช่เรื่องแปลก บางคนก็รู้ว่า ฮูลิโอ ก้าวร้าว ชอบกระรานคนอื่น ก็ยิ่งเห็นดีด้วยที่คนอย่างฮูลิโอจะถูกกำจัด ออกไปโดยไม่สนใจวิธีการ อย่างน้อยจำนวนนักเลงข้างถนนจะได้ลดลง สังคมข้างถนนจะได้ไม่วุ่นวาย ไม่มีใครตระหนักรู้ว่าการที่ตำรวจใช้อำนาจฆ่าคนโดยไม่นำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ถือเป็นอาชญากรรม ไม่มีใครคิดว่าศาลเตี้ยที่ลงทัณฑ์กับฮูลิโอเป็นสิ่งที่ไม่สมควร

อิสโก อยากจะกลับใจ

อิสโกเป็นชายร่างเล็ก ผอมบาง มีอายุสามสิบปลายๆ ยามที่เขาใส่เสื้อแขนสั้นจะเห็นรอยสักที่ทอดยาวจากบ่าไหล่ออกมาที่แขนซึ่งบ่งบอกว่าเขาเคยผ่านคุกตารางมาแล้ว ฟันหน้าของเขาหายไปหลายซี่ อันเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตข้างถนนที่มักมีการชกต่อยจนเป็นเหตุให้ฟันหน้าหลุดหาย ผู้เขียนเคยเห็นหน้าอิสโกตั้งแต่ปี 2554 แต่ไม่สนิท เขาอยู่ในกลุ่มก๊วนเดียวกันกับกลุ่มของฮูลิโอ นั่นคือ เขาเป็นพวกคนเก็บของเก่า เม้าหนัก และสวมเสื้อผ้าสกปรกมอมแมมเป็นประจำ

ผู้เขียนมาพบอิสโกอีกครั้งในปี 2556 คราวนี้อิสโกเปลี่ยนไปมาก เขามาเป็นสมาชิกที่แข็งขันของโครงการ Food for Life Program ที่สนับสนุนคนไร่บ้านได้มีงานทำ โครงการนี้อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของโบสถ์ฮอสปิโซเดอ

ซานโฮเซ (*Hospicio de San Jose*)³ ที่จัดกิจกรรมพูดคุยพัฒนาทักษะชีวิตให้กับคนไร้บ้านที่เป็นสมาชิก เช่น การสมัครงาน การประพฤติปฏิบัติตัว การหางานจากอบายมุข ฯลฯ ทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เวลา 10.00 น. หลังจากนั้นจึงมีการแจกอาหารให้คนไร้บ้านในเวลาใกล้เคียง

อิสโกอาสาเข้าไปรับข้าวจากโรงครัวที่อยู่ด้านในมาแจกคนไร้บ้านที่อยู่ด้านนอก คนที่จะเข้าไปได้นั้นต้องได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ของโครงการ เพราะคนเข้าไปข้างในอาจหยิบขโมยของเล็กๆน้อยๆ ได้ ในเวลาที่ทางฮอสปิโซมีกิจกรรมซ่อมแซมปรับปรุงอาคาร อิสโกก็เป็นหนึ่งในคนไร้บ้านที่ได้รับความไว้วางใจเลือกเข้าไปทำงาน และได้ค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจ แม้จะไม่ได้รับเงินเต็มจำนวนเหมือนการจ้างงานเต็มรูป แต่อิสโกก็ยังตั้งใจทำในเวลาต่อมา อิสโกได้รับการแต่งตั้งเป็นบารังกายตาโหนด (*Baranggay tanod*) หรือ “ตำรวจบ้าน” ที่อาจเทียบได้กับอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน (อปพร.) ที่ทำหน้าที่ในการช่วยสอดส่องดูแลความเรียบร้อย แต่ไม่ใช่ตำรวจจริงๆ งานหลักของอิสโก คือ เป็นยามเฝ้าหน้าโบสถ์เวลากลางคืน ซึ่งเป็นสะพานที่ค่อนข้างเปลี่ยว ถึงขั้นนี้ อิสโกได้รับอนุญาตให้พักและนอนที่ศาลาหน้าฮอสปิโซได้ รวมถึงได้รับอาหารจากฮอสปิโซเป็นค่าตอบแทน

เมื่อผู้เขียนสนิทกับอิสโกใกล้ชิดขึ้น จึงได้สัมภาษณ์เขาและทราบเรื่องราวชีวิตที่น่าสนใจ อิสโกมีพี่น้องสี่คน ตัวเขาเป็นคนสุดท้อง บ้านเกิดอยู่ที่เมืองบิคอล (Bicol) จังหวัดนากะ (Naga) ทางตอนใต้ของเกาะลูซอน อิสโกทบทวนว่า ชีวิตของเขาคงไม่มีปัญหาหากแม่เขาไม่ป่วยและเสียชีวิตตั้งแต่เขา

³ ผู้เขียนขอขอบคุณ Professor Gloria Nayal, Ms. Nimpha, และ Ms Marikal ที่อนุญาตให้ผู้เขียนได้เป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรมของโครงการ Food For Life Program for Street People ภายใต้การสนับสนุนของ Hospicio de San Jose

อายุเพียง 9 ขวบ เพราะหลังจากนั้นเขาก็รู้สึกว่าคุณชีวิตขาดคนดูแล เนื่องจากพ่อของเขาแม้จะทำงานเป็นข้าราชการมีเงินเดือน แต่ลักษณะงานอยู่ที่เหมืองขุดแร่ ไม่ได้อาศัยอยู่กับลูกๆ จะกลับมาเยี่ยมลูกได้เพียงเดือนละครั้ง ทำให้เขาขาดความพร้อมในการเรียน

อิสโกเล่าว่า “ตอนเด็กอะไรก็ไม่พอหรือมีซ้ำเกินไป อย่างเวลาที่ครูบอกว่าให้เตรียมสมุดโน้ตมาเรียน แต่เขาไม่มี กว่าพ่อจะมาและซื้อสมุดให้ก็เข้าไปแล้ว” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อิสโกไม่อยากไปโรงเรียน

เมื่ออายุได้สิบขวบ ราวชั้น ป. 4 อิสโกก็หนีออกจากบ้านมายังมะนิลา ด้วยการขอดิทรถไฟเข้ามาจนถึงสถานีรถไฟซานเมืองมะนิลา และหากินอยู่แถวนั้น เมื่อผู้เขียนถามว่า ขณะนั้นเขาเป็นเหมือนเด็กข้างถนนตามที่คุณเขียนเคยเห็นตามท่ารถหรือไม่ อิสโกตอบกลับมาว่ายังไม่ใช่ ในครั้งแรกนั้นเขายังกลัวเด็กข้างถนนเหล่านี้ เวลาเด็กเหล่านี้มา ตัวเขาต้องหลบ และยังไม่รู้จักดมกาวได้แต่ขออาหารในย่านสถานีรถไฟ ในครั้งแรกอิสโกอยู่ได้ราวสองเดือนก็กลับไปบ้านที่นะกะ หลังจากนั้น เขาก็ไปๆ มาๆ ระหว่างนะกะกับมะนิลา

จนถึงอายุราวสิบห้าปี อิสโกเริ่มทำงานด้วยการเป็นคนงานเลี้ยงเบ็ดที่เมืองบาลิวัก (Baliwag) จังหวัดบุลาแกน (Bulacan) จังหวัดรอบนอกไม่ไกลจากเมโทรมะนิลา โดยเป็นงานกินอยู่พร้อมกับเจ้าของฟาร์ม แต่ได้ค่าแรง 800 เปโซต่อปี อิสโกทำงานอยู่ราวหนึ่งปีก็กลับมามะนิลา จากนั้นเขาก็ถูกชักชวนโดยเจ้าหน้าที่องค์กรสาธารณประโยชน์ให้ไปอยู่บ้านที่ช่วยเหลือเด็กข้างถนนที่เมืองบาเกียวอันเป็นเมืองท่องเที่ยวทางตอนเหนือของเกาะลูซอน อิสโกอยู่บาเกียวได้ราวสามเดือนก็หนีกลับมามะนิลาอีกครั้ง ก่อนจะกลับไปเป็นคนไร่บ้านที่จังหวัดนะกะ และเริ่มต้นชีวิตมิจฉาชีพที่นั่นด้วยการล้างกระเปาะจนถูกลงโทษจำคุกเป็นเวลาหนึ่งปีแปดเดือน

เมื่อพ้นจากคุก เขาก็เข้ามามะนิลา หาเลี้ยงชีพด้วยการล้างกระเป่าและ
ลักทรัพย์ ยามมีเงินก็เปิดห้องโรงแรมรายวันนอน ยามไม่มีเงินก็นอนที่ข้างถนน
ย่านบลูแมนตริท (Blumentritt) ย่านจอแจแห่งหนึ่งของเมืองมะนิลา และยังคง
เข้าๆ ออกๆ จากคุกอยู่หลายครั้ง ดังมีรอยสักที่ตัวเขาเป็นพยาน อิสโกถูกจับครั้ง
สุดท้ายด้วยข้อหาปล้นรถจักรยานี่ร่วมกับเพื่อนอีกสองคน เขาและพวกโดยสาร
รถจักรยานี่ตอนเช้ามีดแล้วปล้นทรัพย์ แต่โชคร้ายที่ผู้โดยสารคนหนึ่งเป็นตำรวจ
เขาจึงถูกดักจับ ศาลตัดสินจำคุก 7 ปี เป็นโทษที่สูงเกินกว่าจะถูกจองจำที่เรือนจำ
เมืองมะนิลา จนต้องถูกส่งไปจองจำที่เรือนจำเมืองมณฑินลูปา (Montinlupa)⁴
ซึ่งแน่นอนกว่า

หลังจากออกจากคุก อิสโกตั้งใจเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยมีความสัมพันธ์กับ
ผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ย่านซานตาครูซ (Santa Cruz) กระทั่งมีลูกด้วยกัน
หนึ่งคน ระหว่างนี้อิสโกเช่าซื้อรถสามล้อถีบส่งผู้โดยสาร โดยอาศัยหลับนอนที่
รถสามล้อถีบคันนั้นไปพร้อมๆ กัน ส่วนผู้หญิงของเขามีบ้านอยู่ในชุมชนแออัด
ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากย่านนั้นมากนัก ทว่าต่อมาอิสโกพบว่าผู้หญิงมีความสัมพันธ์
กับชายอื่นจึงแยกทางกับเธอ เขาเลิกถีบสามล้อเพราะทั้งโกรธแค้นและอับอาย
จนไม่อยากอยู่ในย่านซานตาครูซ หลังจากนั้น อิสโกก็ไปเริ่มชีวิตคนไร้บ้าน
เดินเก็บของเก่าอีกครั้ง และบางครั้งก็ไปทำงานก่อสร้าง

อิสโกเล่าความผูกพันที่เขามีต่อลูกว่า เขาคิดถึงลูกและอยากจะไป
เยี่ยมลูกเพื่อไปเห็นหน้าและเอาเงินไปให้สักร้อยสองร้อยเปโซ แต่เขาไปหาได้
ไม่บ่อยนักเพราะอายลูก โดยเฉพาะเมื่อลูกถามว่าทำงานอะไร แล้วเขาต้องตอบว่า
เก็บของเก่า ดังนั้น เขาเลยอยากทำงานที่เป็น “งาน” จริงๆ เช่น งานก่อสร้าง

⁴ ดังนั้น ในหมู่คนไร้บ้านหากใครบอกว่าเขาเพิ่งมาจากมณฑินลูปา นั่นก็คือ เขาเพิ่งพ้นโทษ
ออกจากเรือนจำ

หรืองานอะไรก็ได้ที่ฮอสปิโจะช่วยให้เขาทำงาน เช่น ทำงานในปั้มน้ำมัน หรือ คนดูแลที่จอดรถ นี่ก็คือเหตุผลที่อิสโกตั้งใจเปลี่ยนแปลงตนเองและเป็นสมาชิกที่แข็งขันของฮอสปิโ

หลังจากที่ผู้เขียนประทับใจในความตั้งใจดีของอิสโกได้ไม่นาน สองเดือนต่อมา ผู้เขียนก็ทราบข่าวร้ายเรื่องแรกว่า อิสโกหายตัวไปจากฮอสปิโแล้ว เขาไม่ได้หายตัวไปเปล่าๆ แต่ยังมีเออบุหรือของคนที่นอนอยู่ข้างๆ เขาที่ศาลาเดียวกันไปด้วย บุหรื้นั้นมีมูลค่าไม่น้อยกว่าห้าร้อยเปโซ คนไร่บ้านบางคนบอกว่าอิสโกคงไม่ได้หนีไปไหนไกล เขาน่าจะซ่อนตัวอยู่ในละแวกรอบๆ ฮอสปิโ เพราะเป็นถิ่นที่เขาคุ้นเคย

หลังจากนั้นสักหนึ่งเดือน ผู้เขียนก็ทราบข่าวร้ายแรงยิ่งกว่านั้น คืออิสโกถูกยิงตายแล้ว ผู้เขียนพยายามตรวจทานข่าวลือที่ว่านี้จากหลายแหล่งก็ได้ข้อมูลตรงกันว่า อิสโกถูกตำรวจยิงตาย ในระหว่างที่เขาพยายามขโมยเครื่องเสียงภายในรถยนต์

ประเด็นที่น่าสนใจมากกว่านั้นก็คือ ท่าทีของคนไร่บ้านต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับอิสโกนั้นไม่ต่างกับชะตากรรมของฮูลิโอ กล่าวคือ การถูกจับตายของอิสโกเป็นเรื่องปกติ เพราะเขาเป็นคนที่มียรอยสักอันเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่าเขาเป็นคนขี้คุกขี้ตะราง ดังนั้น หากเขายังประกอบอาชญากรรมอีก ตำรวจจะไม่เสียเวลานำตัวขึ้นศาล เขาจึงถูกจับตาย และอิสโกก็เป็นคนไร่บ้าน หากถูกตำรวจยิงตายก็คงไม่มีใครเดือดร้อนใส่ใจร้องเรียน น่าสนใจที่คนไร่บ้านให้เหตุผลทำนองเดียวกันว่า หากคนไร่บ้านประกอบอาชญากรรมซ้ำซากก็จะถูกตำรวจจับตายเป็นเรื่องที่ “สมควรแล้ว” ที่พวกเขาใช้กรณีของฮูลิโอและอิสโกเป็นบทเรียนบอกกล่าวกันว่า หากใครไม่ยอมถูกจับตายก็ไม่ควรประกอบอาชญากรรมสักเล้กขโมยน้อย ราวกับถูกจับตายโดยที่ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นสิ่งที่

เหมาะสมแล้ว การที่คนไร้บ้านยอมรับโดยปริยายว่าความรุนแรงนอกกฎหมาย โดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นสิ่งที่ชอบธรรมแล้ว เป็นการแสดงให้เห็นอำนาจของ “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์” ที่สิ่งที่ไม่ชอบธรรมกลับดูมีความชอบธรรม แม้แต่ในสายตาของผู้ที่เสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงนั่นเอง

ความรุนแรงที่มองไม่เห็น

ชีวิตของ เปโตร ฮูลิโอ และอิสโก สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของความรุนแรง เริ่มตั้งแต่อุบัติเหตุของเปโตร ซึ่งฉายให้เห็นภาพของความเหลื่อมล้ำของของความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ความรู้สึกที่คนไร้บ้านหลายคนสะท้อนออกมากับผู้เขียนก็คือ เปโตรสมควรที่จะถูกรถชนแล้ว ผู้เขียนไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเป็นห่วงหรือช่วยเหลือเขา เนื่องจากหากเปโตรไม่วิ่งไล่จะชกต่อยคนอื่นนั้นเขาคงจะไม่ถูกรถชน หากลดทอนชีวิตของเปโตรเหลือเพียงภาพเหตุการณ์ไม่กี่นาที คำต่อว่าซ้ำเติมนั้นก็อาจฟังดูเข้าใจ เพราะเขาเป็นผู้เริ่มใช้ความรุนแรง จึงได้รับผลตอบแทนด้วยการถูกรถชน ทว่าหากขยายมุมมองพิจารณาชีวิตของเปโตรด้วยกรอบเวลายาวๆ แล้วก็จะเห็นว่า เขาเองก็เป็นเหยื่อของระบบสังคมที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้พวกเขามากนัก เริ่มตั้งแต่เกิดและโตในสลัม เรียนไม่จบ แม้แต่ชั้นประถม และเข้าสู่วงจรอาชญากรรมตั้งแต่เล็ก แม้แต่พี่ชายของเปโตรเองก็มีเส้นทางชีวิตที่ไม่ต่างจากเปโตร คือ เป็นคนไร้บ้านที่ผ่านคุกตารางมาแล้ว

หากพิจารณาเท่านี้ พ่อแม่ของเปโตรอาจจะกลายเป็นจำเลยที่เด่นชัดคนต่อมา ดังที่มักได้ยินอยู่เนืองๆ ว่า เด็กที่โตมามีปัญหาเพราะมาจากปัญหาครอบครัวแตกแยก อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี หากพิจารณาตามที่พอล ฟารเมอร์ แนะนำว่า เพื่อที่จะก้าวพ้นการประณามผู้ตกเป็นเหยื่อ (go beyond blaming the victim) จำเป็นต้องตระหนักถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ทำให้คนชั้นล่างต้องตกเป็นเหยื่อ โดยการพิจารณาประวัติศาสตร์เชิงลึกและกลไก

การขูดรีดทรัพยากรที่มากกว่ารัฐชาติ (Farmer, 2004) ก็จะทำให้พบว่า ครอบครัวของเปโตรก็เป็นหนึ่งในครอบครัวคนยากจนอีกหลายล้านครอบครัวในฟิลิปปินส์ที่เป็นผลผลิตของการตกอยู่ภายใต้ระบอบอาณานิคมมากกว่า 400 ปี จากสเปนถึงอเมริกา ที่ทำให้คนชั้นสูงชาวฟิลิปปินส์ส่วนน้อยที่สามารถผนวกเข้ากันกับผู้ปกครองอาณานิคมด้วยการเข้ายึดกุมระบบราชการที่ถูกทำให้กลายเป็นแหล่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวสำหรับหมู่เครือญาติตน (McCoy, 1993) ขณะที่คนส่วนใหญ่ถูกละทิ้งให้กลายเป็นคนยากไร้และต้องพึ่งพาชนชั้นนำ (Abinales and Amoroso, 2005) นอกจากนี้การที่ฟิลิปปินส์ต้องตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการมาร์กอสที่มีสหรัฐอเมริกาหนุนหลังในยุคสงครามเย็นเพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ก็ยิ่งทำให้ชนชั้นนำส่วนน้อยสามารถแสวงหาประโยชน์ได้โดยปราศจากการตรวจสอบ (Bonner, 1987) ด้วยปัจจัยเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวจึงทำให้ประเทศฟิลิปปินส์ติดหล่มความยากจนเรื้อรังจากประเทศที่เคยก้าวหน้าในกลุ่มประเทศอาเซียนในช่วงทศวรรษ 1960 กลายเป็นประเทศที่ยากจน มีหนี้สินระหว่างประเทศสูงตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ดังนั้นครอบครัวของเปโตรจึงไม่ควรถูกตำหนิแต่เพียงลำพัง เพราะหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วพวกเขาและคนฟิลิปปินส์หลายสิบล้านคนต่างเป็นเหยื่อและผลผลิตของระบอบอาณานิคมและการขูดรีดในอดีต (Bello et. al., 2004)

ทำนองเดียวกัน นักศึกษาพยาบาลและแพทย์ที่ปฏิบัติกับเปโตรอย่างเย็นชาก็ไม่ควรถูกประณามในฐานะปัจเจกชนที่ไร้ความปรานี เพราะระบบอันไร้ประสิทธิภาพของรัฐไม่เปิดช่องให้พวกเขาสามารถทำอะไรได้มากนัก ผู้ปฏิบัติงานทางการแพทย์ที่ต้องเผชิญกับคนป่วย แต่ไม่มีแม้แต่เวชภัณฑ์สำหรับการรักษาพยาบาลเบื้องต้นก็ย่อมกั๊กกร่อนวิชาชีพอของตน จนท้ายที่สุดระบบเหล่านี้ก็กลายเป็นหลุมดำที่ดูดกลืนเอาความหวังโยต่อคนป่วยของพวกเขาหายไปจนเหลือแต่ความเย็นชา ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าสงสัยว่า ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่ประสบ

ปัญหาสมองไหล โดยผู้ที่ปฏิบัติงานทางการแพทย์ต่างต้องการย้ายไปทำงานต่างประเทศ ซ้ำยังทำให้ภาวะขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ในประเทศอันเป็นปัญหาที่รัฐบาลฟิลิปปินส์เผชิญอยู่นั้นมีความเลวร้ายลงไปอีก (Brush And Sochalski, 2007)

สำหรับฮูลิโอเขามีจุดร่วมกับเปโตรอย่างเด่นชัด คือ เขาเป็นทั้งผู้กระทำการความรุนแรงต่อคนไร้บ้านด้วยกัน และเป็นเหยื่อของความรุนแรงในเวลาเดียวกัน ฮูลิโอเป็นตัวอย่างที่สุดของความรุนแรงโดยคนใกล้ชิด และเส้นแบ่งอันพร่าเลือนระหว่างผู้กระทำการและเหยื่อของความรุนแรง ในที่นี้ชีวิตข้างถนนเปรียบเสมือนพื้นที่สีเทา (grey zone) ที่คนเปื้อนล้างในสังคมแก่งแย่งเพื่อให้ชีวิตรอด ฮูลิโอมีช่องทางอันจำกัดที่จะเข้าถึงทรัพยากรเพื่อที่จะอยู่รอด สิ่งที่เขาพอจะหาได้คือ เบียดบัง ชมเหงเอากับคนไร้บ้านด้วยกัน ทำนองเดียวกับเซลยในค่ายกักกันที่ต้องแก่งแย่งเอาตัวรอด ครั้นเมื่อฮูลิโอกระเสือกกระสนแย่งทรัพยากรจากคนที่อยู่เหนือกว่า เขาก็ถูกอำนาจที่เหนือกว่ากดทับให้สยบยอม และสุดท้ายก็คือ การถูกพรากชีวิต

ผู้เขียนไม่สนิทกับฮูลิโอมากพอที่จะคุยเรื่องประวัติชีวิตของเขา แต่คนไร้บ้านคนหนึ่งผู้เขียนสนิทด้วยบอกว่า เขารู้จักฮูลิโอมากกว่ายี่สิบปี เพราะเคยอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กมาด้วยกัน และรู้ว่าฮูลิโอเข้าๆ ออกๆ จากเรือนจำและใช้ชีวิตข้างถนนมารวมยี่สิบปี จากข้อมูลดังกล่าวจึงอาจจะอนุมานได้ว่า เขาคงมีภูมิหลังทางครอบครัวที่ไม่น่าจะดีไปกว่าเปโตร หรืออาจจะแย่กว่าด้วยซ้ำ คนที่ต้องออกจากบ้านเพื่อมาใช้ชีวิตข้างถนน ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และการคุ้มครองจากรัฐก็ไร้ประสิทธิภาพ เพราะรัฐเองก็ถูกทำให้ไร้ประสิทธิภาพจากประวัติศาสตร์ที่เคยตกเป็นอาณานิคมและระบบเผด็จการดังที่เคยกล่าวไปแล้วข้างต้น

ในขณะที่ฮูลิโอบอกอิสโกนั้นก็ยังมีลักษณะร่วมกันอย่างชัดเจน คือ พวกเขาจบชีวิตลงเพราะถูกศาลเตี้ยลงทัณฑ์เหมือนกัน ประเด็นที่น่าสนใจมากไปกว่านั้นคือ ทักษะของคนไร่บ้านต่อจุดจบของทั้งสองนั้นค่อนข้างไปในทางเดียวกันว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่อง “ปกติ” ที่คนมีรอยสักอันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนเข้าๆ ออกๆ จากคุกนั้นจะถูกตำรวจจับตายเพื่อ “ไม่ต้องเสียเวลา” นำพวกเขาขึ้นสู่ศาล ผู้เขียนไม่เคยได้ยินความเห็นจากคนไร่บ้านในลักษณะที่ว่าหากฮูลิโอบอกและอิสโกนั้นกระทำความผิดก็ควรจะให้ศาลตัดสิน พวกเขากลับกล่าวไปในทางเดียวกันว่า สมควรแล้วที่ฮูลิโอบอกและอิสโกจบชีวิตเช่นนั้น ราวกับเป็นการปรามตัวเองและคนอื่นไปในที่ว่า หากใครริทำความผิดซ้ำซากก็อาจจะมีจุดจบไม่ต่างไปจากฮูลิโอบอกและอิสโก

แนวคิดความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่ฟิลิปเป้ บูโซร์ นำมาใช้ต่อบุคกิบแอร์ บูติเยอร์ นำมาอธิบายชะตากรรมของเปโตร ฮูลิโอบอก และอิสโกได้เป็นอย่างดีว่าแม้ว่าความรุนแรงที่กระทำต่อคนทั้งสามจะเป็นเรื่องเกินกว่าเหตุ หรือเป็นเรื่องที่ไม่มีกฎหมายใดรองรับ แต่ผู้คนที่แซ่ซ้องเห็นดีเห็นงาม ราวกับความเจ็บป่วยและชีวิตของพวกเขาไร้ค่า กล่าวในภาษาของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ คือ การครอบงำทางสัญลักษณ์หรือทางอุดมการณ์ทำให้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ชอบธรรม แม้แต่คนที่อยู่ในสถานะที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อก็ยังเห็นดีเห็นงาม คนไร่บ้านน้อยคนที่เห็นว่าพวกเขาทั้งหลายต่างตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่มีรากมาจากระบอบอาณานิคมในอดีตและสร้างระบบของการกดขี่ พวกเขากลับคิดว่าความชั่วร้ายเป็นเรื่องสันดานส่วนบุคคล ที่เกินกว่ารัฐจะใช้กลไกตามกฎหมายในการดำเนินการ การเพิกเฉยต่อความเจ็บป่วยของเปโตร และศาลเตี้ยกระทำต่อฮูลิโอบอกและเปโตรจึงถูกมองจากสายตาของคนหลายคนว่าเป็นสิ่งที่สมควรแล้ว นี่คือการความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่คนไร่บ้านรับเอาตรรกะ

ที่บิดเบือน ทำให้ความรุนแรงนอกกฎหมายถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรม สมเหตุสมผล และประณามคนไร้บ้านที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง

ทำนองเดียวกับที่สังคมไทยต้องตั้งคำถามกับภาพคนยื่นปรบมือและ โห่ร้องกับการฆาตกรรมนักศึกษากลางเมืองเมื่อเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และการที่ประชาคมโลกต้องประหลาดใจกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีของฟิลิปปินส์ เมื่อเดือนมิถุนายน 2559 ที่นายโรดริโก ดูเตอรเต้ (Rodrigo Duterte) ได้รับเลือก เป็นประธานาธิบดี ทั้งๆ ที่ตัวเขาเองถูกวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรสิทธิมนุษยชน ว่า มีส่วนรู้เห็นกับการจัดตั้งกลุ่มนอกระบบไปล่าคนที่สงสัยว่าจะเกี่ยวข้องกับ ยาเสพติด (Davao Death Squad) รวมถึงเด็กข้างถนนในเมืองดาเวา (Davao) ที่เขาเคยเป็นผู้ว่ากร (Kine, 2015)

ภาพสะท้อนจากคนข้างถนนในมะนิลา เสนอคำอธิบายส่วนหนึ่งว่า ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐสามารถดำรงอยู่และถูกผลิตซ้ำ เพราะมันถูกทำให้ เป็นเรื่องธรรมดาและมีความชอบธรรมในสายตาของประชาชน รวมถึงในสายตา ของผู้ถูกกดขี่นั่นเอง การขจัดภาพลวงตาที่ทำให้ความรุนแรงกลายเป็นสิ่ง ชอบธรรมจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะขจัดความ รุนแรงโดยตรงได้

บรรณานุกรม

- Abinales, Patricio N. and Donna J. Amoroso. (2005). *State and Society in the Philippines*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Aoki, Hideo, (2008). "Globalization and the Street Homeless in Metro Manila". *Philippines Studies* 56 (1), 69-76.
- Bello, Walden F., Marissa De Guzman, Mary Lou Malig, and Herbert Docena. (2004). *The Anti-development State: The Political Economy of Permanent Crisis in the Philippines*. London; New York; New York: Palgrave.
- Bonner, Raymond. (1987). *Waltzing with a Dictator: The Marcoses and the Making of American Policy*. New York: Random House.
- Bourdieu, Pierre. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Bourgois, Philippe I. (1995). *In search of Respect: Selling Crack in El Barrio, Structural analysis in the Social Sciences*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Bourgois, Philippe and Nancy Scheper-Hugues. (2004). "Comment." *Current Anthropology* 45(3), 317-318.
- Bourgois, Philippe and Jeff Schonberg. (2009). *Righteous Dopefiend*. Berkeley: University of California Press.
- Brush, Barbara L. and Julie Sochalski. (2007). "International Nurse Migration: Lessons from the Philippines." *Policy, Politic and Nursing Practice* 8(1), 37-46.

- Chopp, Rebecca S. (1986). *The Praxis of Suffering: An Interpretation of Liberation and Political Theologies*. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Clifford, James and George Marcus. (1996). *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkley: University of California Press.
- Das, Veena. (2000). *Violence and Subjectivity*. Berkeley: University of California Press.
- . (2001). *Remaking a World: Violence, Social Suffering, and Recovery*. Berkeley: University of California Press.
- Dewalt, Kathleen. M., Billie R. Dewalt and Coral B. Wayland (1998). “Participant Observation”. In *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*, edited by H. Russell Bernard, 259-295. California: Sage Publication.
- Farmer, Paul. (1997). “On Suffering and Structural Violence: A View from Below”. In *Social Suffering*, edited by Arthur Kleinman, Veena Das, and Margaret M. Lock, 261-283. Berkeley: University of California Press.
- . (2003). *Pathologies of Power Health, Human Rights, and the New War on the Poor*. Berkeley: University of California Press.
- . (2004). “An Anthropology of Structural Violence.” *Current Anthropology* 45(3), 305-325.
- Galtung, Johan. (1969). “Violence, Peace, and Peace Research.” *Journal of Peace Research* 6 (3), 167-191.

- Kine, Phelim. (2015) “Rodrigo Duterte: The Rise of Philippines’ Death Squad Mayor.” <http://www.themarknews.com/2015/07/07/rodrigo-duterte-the-rise-of-philippines-death-squad-mayor/>. Accessed on November 15, 2016.
- Kleinman, Arthur, Veena Das, and Margaret M. Lock. (1997). *Social Suffering*. Berkeley: University of California Press.
- Lancione, Michele. (2014). “Entanglements of Faith: Discourses, Practices of Care and Homeless People in an Italian City of Saints.” *Urban Studies* 51(14), 3062-3078.
- Levi, Primo. (1988). *The Drowned and the Saved*. New York: Summit Books.
- Manila Times, December 11, 2010. “Vagrants and Homeless”.
- Malinowski, Bronislaw. (1922). *Argonauts of the Western Pacific*. New York: EP Dutton & Co.
- McCoy, Alfred W. (1993). *An Anarchy of Families: State and Family in the Philippines*. Madison, Wis.: University of Wisconsin Press.
- Scheper-Hughes, Nancy. (1992). *Death without Weeping: The Violence of Everyday Life in Brazil*. Berkeley: University of California Press.
- Schubert, J.Daniel. (2010). “Suffering/Symbolic Violence.” In *Pierre Bourdieu: Key Concepts*, edited by Michael Grenfell, 183-198. Durham [U.K.]: Acumen.